

- KOVACSICS, J. 1989. Deutschsprachige Siedlungen in Ungarn im 17. und 18. Jahrhundert in Spiegel in kirchlichen Quellen. – In: BRUNNER, G. (Hrsg.): Die deutsche in Ungarn Südost Europa Studio 45. Südosteuropa Gesellschaft München.
- Lexicon Locorum 1773. – Kiadja a Béke küldöttség, Bp., 1920.
- A Magyar Korona országaiban az 1881. év elején végrehajtott népszámlálás főbb eredményei megyék és községek szerint részletezve 1–2. kötet 1882. – Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Bp.
- A Magyar Korona országai 1900. évi népszámlálás főbb demográfiai eredményei. – Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Bp.
- Magyarország 1920. évi népszámlálásának eredményei 1922. – Magyar Statisztikai Közlemények, Új folyam 69. Bp.
- Magyarország 1941-es népszámlálásának eredményei (Anyanyelv, nemzetiség, nyelvismeret) 1947. – Bp.
- Magyarország 1980-as és 1990-es népszámlálásának eredményei községek szerint. (Anyanyelv, nemzetiség) 1992. – KSH, Bp.
- SÁRFALVI B. 1990. Magyarország népességföldrajza. – Tankönyvkiadó Bp. 116 p.
- SCHMIDT, H. 1928. Die Deutschen Mundarten Rumpfungarns. – In: BLEYER, J. (Hrsg.): Deuschtum in Rumpfungarn pp. 7–39
- SEEWANN, G. 1987. A magyarországi németiség, mint etnikumfejlődésének néhány alapvonása 1918–1945. – In: 300 éves együttélés. – A magyarországi németek történetéből tankönyvkiadó Bp.
- SEEWANN, G. 1992. A Kárpát medencei német és magyar kisebbségek fejlődésének tipológiai összehasonlítása. – In: Regio-kisebbségi Szemle 3. 1. pp. 23–31
- SEEWANN, G. 1997. Der Vertreibungsprozeß in und nach dem zweiten Weltkrieg aufgrund britischer Quellen. – In: SEEWANN, G. (Hrsg.): Migration und ihre Auswirkungen das Beispiel Ungarn 1918–1995. München.
- THIRRING L. 1981. Az 1941. évi népszámlás. – Bp. 142 p.
- THIRRING L. 1988. A népszámlálások története és jellemzői II. rész 1920–1941. – Bp.
- TILKOVSKY L. 1997. Német nemzetiség – magyar hazafiság (Tanulmányok a magyarországi németiség történetéből). – JPTE Tk. Kiadói Iroda, Pécs.
- WELLMANN I. 1989. Magyarország népességének fejlődése a XVIII. században. – In: PACH Zs. P. (szerk.): Magyarország története 1686–1790-ig. – Akadémiai Kiadó Bp. pp. 25–81.
- ZIELBAUER GY. 1989. Adatok és tények a magyarországi németiség történetéből (1945–1949). – Nemzetiségi füzetek 7. Akadémiai Kiadó Bp. 142 p.

Emléktábla avatás a 100 éve született Györffy Dezső szülőhelyén

Vannak tudósok, akiket nem érdemeik szerint becsülnék meg életükben, így személyes és szakmai életük elismerése az utókorra marad. Ez történt és történik GYÖRFFY Dezsővel, a Káli-medence geológiai feltárójával, kincseinek felderítőjével, a tudós tanárral is, aki magas színvonalon oktatott 36 éven át gimnáziumban és közben több tudományterületen – geomorfológia, művészettörténet, nyelvészeti szövegfeltárás és a magyarság ősi kultúrája – kutatott az 1990-ben bekövetkezett halálának utolsó percéig, és ért el jelentős eredményeket, jutott újszerű következtetésekre.

GYÖRFFY Dezső 1901. október 25-én született a Káli-medencében található ősi községben, Köveskálón, ahol felmenői – az oklevelek tanúsága szerint – a honfoglalás kora óta éltek. A pápai Református Kollégium elvégzése után tanulmányait a Pázmány Péter Tudományegyetemen folytatta, természetföldrajz–földrajz szakon. 1929-ben kapta meg diplomáját. 1940-ig Kalmár Ilona magán leánygimnáziumában tanított, 1940-től 1965-ig pedig a salgótarjáni Madách Imre Gimnázium tanára volt. Egyetemi színvonalú „előadás” órái feledhetetlenek maradnak azoknak a szerencsés diákoknak a számára, akik a tanítványai voltak. Hosszú ideig vezetett egyetemi előkészítőt. Ezeknek az óráknak az eredményességét bizonyítja orvosossá, biológussá, tanárrá vált nagyszámú tanítványa. Kismemesi származása, morális tartása, végtelen szerénysége, önmenedzselésre való képzelensége miatt GYÖRFFY-t rengeteg mellőzés, sőt megaláztatás érte az 1950-es–1960-as évek Salgótarjánjában. Ez a hatalmas tudású polihisztor tudós tanár életében semmilyen elismerésben sem részesült, még iskolájában sem.

A 100. születésnapján szülőfalujában a legkisebb gyermeke, Sz. GYÖRFFY Sarolta által szervezett emléktábla-avató ünnepségen a családon, rokonokon, volt tanítványokon, még élő kollégákon

kívül – közülük sokan már csak levélben tudták elküldeni megemlékezéseiket – részt vett az MTA Földrajztudományi Kutatóintézet képviseletében MAROSI Sándor akadémikus, JUHÁSZ Ágoston kandidátus és BALOGH János tudományos munkatárs is, az országos és megyei sajtó képviselői, az Oktatási Minisztérium posztumusz kitüntetését átadó képviselője, FODOR Gábor, továbbá BÁNFFY György, Kossuth-díjas kiváló művész is, aki csodálatos versmondásával fényesebbé tette a természet jóvoltából amúgy is derűs, szép októberi vasárnapot.

A köveskáli Városkút falán elhelyezett emléktábla – a Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatósága és a Kékkúti Ásványvíz Rt. támogatásával – GYÖRFFY D. azon munkásságának állít emléket, amelyet a Káli-medence geomorfológiai feltárásáért és a Balaton keletkezése új elméletének megalkotásáért-igazolásáért tett.

GYÖRFFY D. nem csak a Káli-medence teljes geológiai feltérképezését végezte el az 1950-es években, hanem feltárta a medence botanikai ritkaságait is. Úttörő munkássága a kutatókat újabb vizsgálatokra ösztönözte. Tudományos eredményei nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy a Káli-medencét és a tágabb környéket nemzeti parkká nyilvánították.

A Káli-medencének (és a Balaton-felvidéknek) rendkívül változatos a geológiai-, földtörténeti múltja: összetöredésekkel, lesüllyedésekkel, kiemelkedésekkel, élénk vulkanizmussal, ezt követő utóvulkanikus eseményekkel és a közben lezajló lepusztulásokkal, amelyek eredményeként Magyarországon egyik legszebb, legváltozatosabb tagolt tája alakult ki. Ezt a múltat kutatta és tárta fel GYÖRFFY D., erről írta alapművévé vált tanulmányát: „Geomorfológiai tanulmányok a Káli-medencében” címmel, amely a Földrajzi Értesítőben jelent meg 1957-ben, MAROSI S. szerkesztésében.

GYÖRFFY D. geomorfológiai tanulmányának minden megállapítása újszerű volt és saját kutatómunkára épült. A Káli-medence rendkívüli részletességű ismeretere alapozva felépítette a medence geológiai történetét a pannon kortól napjainkig. Eközben olyan felismerésekre is jutott, amelyek ellentétesek az addig elfogadott nézetekkel. Ilyen pl. a kövágóörsi Kőhát, a Kornyi-tó, a tihanyi Külső- és Belső-tó keletkezése. Állításait bizonyítékok sorával támasztotta alá. Kutatásaiban egységes szerkezetnek tekintette a Tapolcai-, a Káli- és a Balaton-medencét, tektonikailag kiterjesztve egészen a Velencei-tóig, így genezisükre is ugyanaz az elmélet kell, hogy igaz legyen.

A Káli-medencéből kiindulva GYÖRFFY D. megalkotta, ill. igazolta a – tudásunk szerint ma is érvényes és elfogadott, egyetemen tanított – Balaton-keletkezés elméletét. A tó létrejöttét LÓCZY Lajos még 500 000 évre tette, BULLA Béla az utolsó interglaciális időszakra, ZÓLYOMI Bálint az utolsó glaciális végére, SÜMEGHY József pedig a holocénba. GYÖRFFY D. kutatásai alapján kidolgozott elméletében az a teljesen új, hogy a Balaton keletkezése nem egyidejű, hanem időben elhúzódó dinamikus folyamat. Elmélete szerint a Balaton Ny-i medencéje alakult ki először az utolsó interglaciálisban, ez a legöregebb medencerész, a legfiatalabb a K-i, Tihanyi-, a Kenesei-medence pedig az utolsó jégkorszak végén keletkezett. Az időben elhúzódó medence-kialakulásra több olyan bizonyítékot is felsorakoztatott, amelyeket a Balaton kialakulását később vizsgáló kutatók rendre igazoltak.

GYÖRFFY D. tanulmányában korát megelőzően környezetvédőként is bemutatkozott. Az 50-es évek közepén, amikor a Hegyestűt és a Kőhátat még javában fejtették, felhívta a figyelmet ezek természeti értékeire és védelmükre kelt: „Ne hagyjuk, hogy egyoldalú életlátással teljesen eltékozzoljuk a természetnek ezt az alkotását.”

E munkája számos tudományos cikk és doktori disszertáció számára szolgált értékes forrásműként. Bár a doktori értekezéseket mások írták meg, de tanulmányára számtalan helyen hivatkoznak, sőt egyetemi tananyag lett. Reméljük, hogy az elhelyezett emléktábla sokáig felhívja az emberek figyelmét arra, hogy Köveskálon kivételes tehetség, érdemdús tudós tanár született 100 évvel ezelőtt.

SZ. GYÖRFFY SAROLTA–SZULYOVSKY IMRE